

УДК 323:342.4:351.86(477)

DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2024-1\(73\)-13](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2024-1(73)-13)

Ігор ПОПОВ

аспірант кафедри інформаційної, бібліотечної, архівної справи та соціально-політичних і гуманітарних дисциплін, Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»,
ipopov@e-u.edu.ua

ORCID: 0009-0000-6956-6393

АНАЛІЗ РІШЕНЬ РНБО ТА СБУ ЩОДО ОБМЕЖЕННЯ ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

У даному дослідженні автор провів аналіз рішень РНБО та СБУ, стосовно обмеження доступу до інформації під час введення воєнного стану. Виявлено ключові аспекти проблеми, пов'язаної з балансом між національною безпекою та правами громадян. Розглянуті причини введення обмежень, зокрема необхідність захисту національної безпеки та запобігання розголошенню конфіденційної інформації. Особлива увага приділяється законності та конституційності прийнятих рішень, а також їхня прозорість та обґрунтованість. Аналізовано вплив обмежень на свободу слова та інформаційну свободу, а також необхідність забезпечення балансу між безпекою та свободою. Дослідження ретельно проаналізувало кожен аспект проблеми, включаючи важливість забезпечення відкритості та прозорості органів влади в умовах воєнного конфлікту. Також розглянуто вплив прийнятих рішень на свободу слова та інформаційну свободу, які є основними складовими демократичного суспільства. Зазначено, що обмеження доступу до інформації має бути обґрунтованим та відповідати принципам прав людини та демократії.

Аналіз законності та конституційності прийнятих рішень важливий для забезпечення захисту громадянських прав та свобод, що є однією з головних меть цього дослідження. Крім того, дослідження акцентує на необхідності забезпечення балансу між захистом національної безпеки та збереженням основних цінностей демократичного суспільства. Підкреслено важливість збереження балансу між національною безпекою та правами громадян під час воєнного стану. Пропонується подальше дослідження цієї проблеми з урахуванням актуальних змін у суспільстві та законодавстві, а також звернення до міжнародного досвіду в цій сфері.

Ключові слова: РНБО, СБУ, обмеження, доступ, інформація, воєнний стан, національна безпека, міжнародні стандарти.

Ihor Popov. ANALYSIS OF THE DECISIONS OF THE NSC AND THE SSU REGARDING THE LIMITATION OF ACCESS TO INFORMATION DURING THE STATE OF MARTIAL

In this study, the author analyzed the decisions of the National Security Council and the Security Service of Ukraine regarding the restriction of access to information during the introduction of martial law. Key aspects of the problem related to the balance between national security and citizens' rights have been identified. Considered the reasons for the introduction of restrictions, in particular, the need to protect national security and prevent the disclosure of confidential information. Special attention is paid to the legality and constitutionality of the decisions made, as well as their transparency and reasonableness. The impact of restrictions on freedom of speech and freedom of information, as well as the need to ensure a balance between security and freedom, are analyzed. The study carefully analyzed every aspect of the problem, including the importance of ensuring openness and transparency of authorities in the context of military conflict. The impact of the adopted decisions on freedom of speech and information freedom, which are the main components of a democratic society, is also considered. It is noted that the restriction of access to information must be justified and comply with the principles of human rights and democracy. Analysis of the legality and constitutionality of the decisions made is important to ensure the protection of civil rights and freedoms, which is one of the main goals of this study. In addition, the study emphasizes the need to ensure a balance between the protection of national security and the preservation of the basic values of a democratic society. The importance of maintaining a balance between national security and the rights of citizens during martial law is emphasized. Further research into this problem is proposed, taking into account current changes in society and legislation, as well as reference to international experience in this area.

Key words: National Security Council (NSC), Security Service of Ukraine (SSU), restrictions, access, information, martial law, national security, international standards.

Постановка проблеми. Помітний розвиток технологій та зростання загроз безпеці громадян у сучасному світі ставлять під сумнів ефективність дії законодавства, яке обмежує доступ до інформації під час воєнного стану. Ця проблема стає особливо актуальною в контексті воєнних конфліктів та кризових ситуацій, коли владні структури

намагаються забезпечити національну безпеку шляхом обмеження доступу до інформації. Однак, ці обмеження можуть порушувати права та свободи громадян та підірвати принципи демократії. Тому важливо дослідити, які саме заходи приймаються РНБО та СБУ щодо обмеження доступу до інформації під час воєнного стану та як ці заходи відповіда-

ють вимогам національного законодавства та міжнародних стандартів щодо прав людини та свободи інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окремі аспекти проблеми ролі аналізу рішень РНБО та СБУ України щодо обмеження доступу до інформації під час воєнного стану досліджували такі науковці, як: О. Ващук-Огданська, О. Резнікова, Л. Рудник, О. Турченко, В. Фурман та інші.

Мета статті. Метою цієї статті є аналіз рішень, ухвалених РНБО та СБУ, щодо обмеження доступу до інформації під час воєнного стану та їх відповідність національному законодавству та міжнародним стандартам з прав людини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Правове визначення воєнного стану визначає його як спеціальний режим, що може бути введений в разі збройної агресії, загрози нападу чи небезпеки для державної незалежності, територіальної цілісності та загальної безпеки країни. Воєнний стан передбачає надання відповідним державним та військовим органам повноважень для забезпечення безпеки та відвернення загрози, а також тимчасове обмеження прав і свобод громадян і законних інтересів юридичних осіб з метою забезпечення національної безпеки.

У воєнний час владні структури часто приймають рішення щодо обмеження доступу до інформації з метою забезпечення національної безпеки та ефективного управління кризовою ситуацією. Рішення Ради національної безпеки і оборони (далі – РНБО) та Служби безпеки України (далі – СБУ) щодо обмеження доступу до інформації під час воєнного стану є предметом інтенсивних дебатів і обговорень в суспільстві. Обґрунтованість, законність та пропорційність таких обмежень є критично важливими для забез-

печення захисту громадянських прав і свобод у непростих умовах воєнного конфлікту. Важливо розглянути рішення РНБО та СБУ щодо обмеження доступу до інформації під час воєнного стану, враховуючи різноманітні аспекти, такі як законність, прозорість, вплив на свободу слова та інформаційну свободу, а також потенційні наслідки для суспільства та національної безпеки.

О. Резнікова [9], вважає, що у контексті воєнного стану в Україні обмеження доступу до інформації стає важливим інструментом для захисту національної безпеки, ефективного керування воєнними операціями та запобігання ризикам, пов'язаним з дезінформацією та шпигунством. Слід розглянути основні причини, які можуть викликати введення обмежень на доступ до інформації під час воєнного стану. Для кращого розуміння мотивацій та цілей обмежень доступу до інформації в умовах воєнного стану розглянемо таблицю нижці, яка узагальнює різноманітні причини та цілі, що переслідуються.

В цілому, таблиця наведена вище відображає різноманітні причини введення обмежень на доступ до інформації під час воєнного стану в Україні. Кожна з цих причин має свою важливість та обґрунтування, спрямовані на захист національної безпеки, ефективне ведення військових операцій та запобігання негативним впливам дезінформації та шпигунства. Розуміння цих причин допомагає краще оцінити необхідність та обґрунтованість обмежень доступу до інформації в умовах воєнного конфлікту.

На думку О. Турченко та В. Фурман [12, с. 107–111], що у зв'язку зі складною ситуацією, пов'язаною з воєнним станом в Україні, уряд та військові владні органи приймають рішення щодо обмеження доступу до певних видів інформації. Нижче подано аналіз таких

Таблиця 1

Причини введення обмежень на доступ до інформації під час воєнного стану в Україні

Причини введення обмежень на доступ до інформації під час воєнного стану	Опис
Захист національної безпеки	обмеження доступу до інформації для запобігання розголошенню конфіденційної інформації, яка може бути використана ворожими силами
Забезпечення ефективності військових операцій	контроль за розголошенням стратегічних планів та розташуванням військових одиниць для забезпечення успішного ведення операцій
Контроль за дезінформацією та ворожими діями	заборона поширення дезінформації та пропаганди, які можуть використовуватися ворожими силами для маніпулювання громадською думкою
Захист особистих даних індивідуальної	запобігання використанню особистих даних громадян для шпигунської діяльності або інших загроз національній безпеці

Розроблено автором [9].

Таблиця 2

Аналіз законодавчого регулювання та заходів щодо обмеження доступу до інформації під час воєнного стану в Україні

Нормативно-правовий акт	Номер та дата	Заходи
«Про доступ до публічної інформації» Закон України [7]	№ 2939-VII від 3 січня 2011	розробити плани впровадження, створити веб-портали для доступу до інформації, навчати працівників органів влади, створювати механізми контролю за дотриманням закону, інформувати громадськість про їхні права, розвивати механізми звернень та скарг, а також постійно вдосконалювати законодавство
«Про правовий режим воєнного стану» Закон України [8]	№ 389-VIII від 12 травня 2015	включають обмеження прав та свобод громадян відповідно до закону з метою забезпечення національної безпеки та публічного порядку. Це може означати обмеження їхніх прав щодо переміщення, місця проживання, роботи та іншої діяльності на певних територіях
«Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану» Постанова КМУ [2]	№ 263 від 12 березня 2022	надано право зупиняти або обмежувати роботу інформаційних, -інформаційно-комунікаційних та електронних комунікаційних систем, а також публічних електронних реєстрів, що перебувають під контролем чи управління вказаних органів
«Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану» Закон України [5]	№ 2160-IX від 24 березня 2022 року	внесені доповнення до Кримінального кодексу, що передбачає кримінальну відповідальність за поширення інформації про направлення, переміщення зброї та озброєння в Україну
«Про внесення змін до статті 114-2 Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за несанкціоноване розповсюдження інформації про засоби протидії збройній агресії Російської Федерації» Закон України [6]	№ 2178-IX від 1 квітня 2022	удосконалення відповідальності за несанкціоноване розповсюдження інформації про засоби протидії збройній агресії рф
«Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану» Закон України [4]	№ 2177-IX від 12 травня 2022	певні вимоги щодо доступу до публічної інформації та регуляторної політики у сфері господарської діяльності не поширюються на акти органів місцевого самоврядування, військово-цивільних адміністрацій та військових адміністрацій, а також на їх посадових осіб

Розроблено автором.

рішень та заходів, що були вжиті згідно з документами, прийнятими РНБО та СБУ.

В цілому, представлені законодавчі ініціативи, наведені в таблиці, відображають широкий спектр заходів, спрямованих на регулювання доступу до інформації та забезпечення національної безпеки в період воєн-

ного стану. Вони охоплюють різноманітні аспекти, включаючи розробку планів впровадження, створення веб-порталів для доступу до інформації, навчання працівників органів влади, механізми контролю та інформування громадськості про їхні права. Ці ініціативи також передбачають можливість обмеження

прав та свобод громадян заради забезпечення національної безпеки, контроль за функціонуванням інформаційних систем, а також удосконалення відповідальності за незаконне поширення інформації щодо засобів протидії збройній агресії

Важливо наголосити, що аналіз рішень РНБО та СБУ щодо обмеження доступу до інформації під час воєнного стану потребує докладного розгляду критеріїв, за якими приймаються такі рішення, а також механізмів, які забезпечують прозорість та контроль над ними.

Слід розглянути деякі аспекти, які можуть бути розглянуті для забезпечення прозорості та обґрунтованості рішень щодо обмеження доступу до інформації:

– *критерії обмеження*: необхідно чітко визначити, які критерії використовуються для визначення, яка інформація підлягає обмеженню. Це може включати такі фактори, як загроза національній безпеці, публічний порядок, безпека особи тощо;

– *процедури прийняття рішень*: система прийняття рішень повинна бути прозорою та доступною для громадськості. Це може означати проведення публічних слухань, консультації з громадськістю або інших форм відкритого діалогу;

– *обґрунтування рішень*: кожне обмеження доступу до інформації повинно бути обґрун-

тованим та містити чітке пояснення, чому це обмеження необхідне для забезпечення національної безпеки або інших важливих цілей;

– *механізми апеляції та контролю*: мають існувати механізми для контролю за рішеннями щодо обмеження доступу до інформації, а також можливість подання апеляцій у випадку необґрунтованих обмежень;

– *відповідальність за рішення*: повинна бути чітко визначена відповідальність за прийняття рішень щодо обмеження доступу до інформації, що сприяє встановленню відповідальності перед громадянами та громадськістю [3].

Отже, забезпечення прозорості та обґрунтованості в процесі обмеження доступу до інформації допомагає зберегти довіру громадян до владних структур і забезпечує більш ефективне управління в умовах воєнного стану.

Доречно зазначити, обмеження доступу до інформації в умовах воєнного стану може мати серйозні наслідки для свободи слова та інформаційної свободи. Наведений нижче рисунок відображає потенційні наслідки обмеження доступу до інформації в умовах воєнного стану, а також здійснює аналіз рішень, ухвалених РНБО та СБУ у цьому контексті.

Отже, представлена таблиця та аналіз показують, що обмеження доступу до інфор-

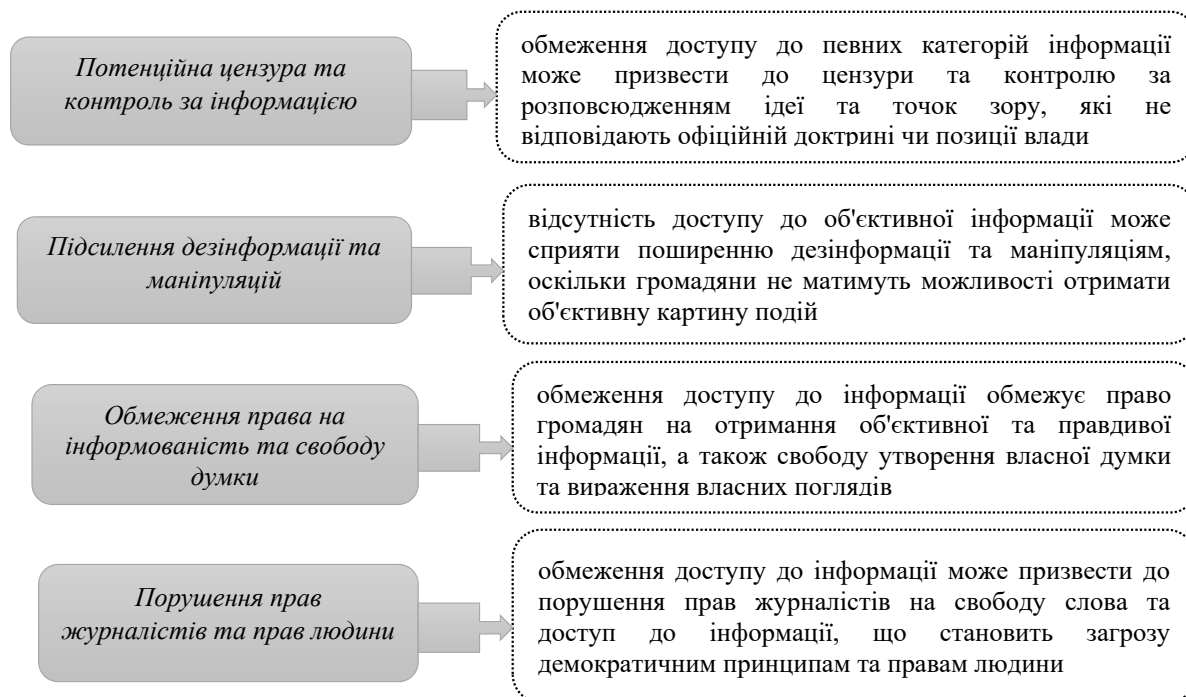

Рис. 1. Потенційні наслідки обмеження доступу до інформації та аналіз рішень РНБО та СБУ

Розроблено автором [10].

мації під час воєнного стану може мати серйозний вплив на свободу слова та інформаційну свободу. Ці обмеження можуть стати причиною цензури, підсилювати дезінформацію та порушувати права людини, зокрема права на інформованість та свободу думки. Тому важливо забезпечити баланс між захистом національної безпеки та збереженням демократичних цінностей, враховуючи принципи прозорості та відкритості у процесі прийняття рішень в умовах воєнного конфлікту.

Необхідно окремо відмітити думку вченої Л. Рудник [11], яка вважає, що аналіз балансу між безпекою та свободою у період воєнного стану важливий для забезпечення демократичних принципів та прав громадян. Однією з ключових завдань в умовах воєнного конфлікту є забезпечення національної безпеки та захисту суверенітету країни. Однак, важливо також забезпечити збереження основних прав і свобод людини, включаючи свободу слова, право на інформацію та інші політичні та цивільні права.

Крім цього, баланс між безпекою та свободою може бути досягнутий шляхом розробки та застосування відповідних правових механізмів, які б забезпечили ефективний захист національних інтересів, не обмежуючи при цьому права та свободи громадян. Наприклад, регулювання доступу до інформації та розробка заходів контролю за масовими комунікаціями може бути важливими інструментами для забезпечення безпеки країни та уникнення розповсюдження дезінформації, при цьому не порушуючи прав громадян на свободу слова та інформації.

Таким чином, важливо враховувати потребу у балансі між захистом національної безпеки та збереженням демократичних цінностей, враховуючи контекст воєнного конфлікту та забезпечуючи належний захист прав і свобод громадян.

Важливо наголосити, що міжнародні стандарти та практики у сфері доступу до інформації визначаються різними міжнародними організаціями та угодами, які спрямовані на захист прав людини та демократичних цінностей. Основні принципи цих стандартів і практик включають наступне:

– *прозорість та відкритість*: наголошують на необхідності забезпечення доступу до інформації для громадськості. Вони стверджують, що відкритість управління та доступ до публічної інформації є ключовими складовими демократії;

– *пропорційність та необхідність обмежень*: згідно з міжнародними стандартами, будь-яке обмеження доступу до інформації має бути обґрунтованим, пропорційним та необхідним. Обмеження повинні бути справедливими та відповідати конкретним цілям, таким як захист національної безпеки чи громадської безпеки;

– *громадська участь та участь громадськості*: визнають важливість участі громадськості у процесі прийняття рішень та доступу до інформації. Це сприяє забезпеченню відкритості та відповідальності влади перед громадськістю;

– *контроль та перегляд*: передбачають механізми контролю та перегляду обмежень доступу до інформації. Це може включати судовий контроль, апеляційні процедури або незалежні органи, що відповідають за захист прав людини [1].

Взагалі, ці принципи допомагають забезпечити баланс між захистом національних інтересів та збереженням основних прав та свобод громадян у ситуаціях воєнного стану.

Висновок. Підсумовуючи вищенаведене, слід акцентувати увагу на тому, що аналіз рішень РНБО та СБУ щодо обмеження доступу до інформації під час воєнного стану виявив, що ці рішення мають значний вплив на суспільство та права громадян. Зокрема, дослідження виявило, що прозорість та обґрунтованість прийнятих рішень є ключовими аспектами, які впливають на довіру громадян до владних структур. Важливо забезпечити баланс між національною безпекою та збереженням основних цінностей демократії та прав людини. Для цього необхідно дотримуватися принципів законності та конституційності, а також порівнювати прийняті рішення з міжнародними стандартами. Результати аналізу можуть послужити основою для подальших досліджень у цій сфері та розробки ефективних стратегій забезпечення прав громадян в умовах воєнного конфлікту.

Література:

1. Вашук-Огданська О. Обмеження доступу до публічної інформації під час війни: про що говорить судова практика? 2023 р. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/dostupu-sudova-praktyka/>
2. Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану: Кабінет Міністрів України Постанова від 12 березня 2022 р. № 263 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/263-2022-%D0%BF#Text>

3. Доступ до публічної інформації під час дії воєнного стану. 2022 р. URL: <https://jur-gazeta.com/golovna/dostup-do-publichnoyi-informaciyi-pid-chas-diyi-voennogo-stanu.html>
4. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану: Закон України від 12 травня 2022 р. № 2177-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-20#Text>
5. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану: Закон України від 24 березня 2022 р. № 2160-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2160-20>
6. Про внесення змін до статті 114-2 Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за несанкціоноване розповсюдження інформації про засоби протидії збройній агресії Російської Федерації: Закон України від 1 квітня 2022 р. № 2178-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2178-20>
7. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 3 січня 2011 р. № 2939-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2939-17>
8. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/389-19>
9. Резнікова О. О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища : монографія. Київ : НІСД, 2022 р. 532 с.
10. Рішення РНБО щодо економічної безпеки під час воєнного стану: коментар юриста. 2024 р. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/225131_rshennya-rnbo-shchodo-ekonomichno-bezpeki-pd-chas-vonnogo-stanu-komentar-yurista
11. Рудник Л. І. Правові засади обмеження права на доступ до інформації в умовах воєнного стану. *Політологія. Соціологія. Право*. № 4, 2023 р. URL: <http://visnyk-ppsp.kpi.ua/article/view/296975/289954>
12. Турченко О. Г., Фурман В. В. Обмеження права на доступ до публічної інформації в умовах воєнного стану. *Конституційне право; Муніципальне право*. С. 107–113 URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/12/22.pdf>
13. Semenets-Orlova I., Kushnir V., Rodchenko L., Chernenko I., Druz O. & Rudenko M. Organizational Development and Educational Changes Management in Public Sector (Case Of Public Administration During War Time), *Intern. Journal of Profess. Bus. Review*, 2023, 8, 01–15, <https://doi.org/10.26668/businessreview/2023.v8i4.1699>